

Bir İspat-ı Vacip Risalesi Olarak Ayetü'l-Kübra

Ayetü'l-Kübra as A Treatise to Prove The
Existence of Allah

Veysel KASAR

Doç. Dr. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Assoc. Dr., Lecturer, Harran University Faculty of Theology

Özet

Bediüzzaman Said Nursi tarafından Ramazan ayında bir ilham neticesi olarak yazılan Ayetü'l-Kübra risalesi, uluhiyeti inkar cereyanlarına karşı Allah'ın varlık ve birliğine dair delilleri içermektedir. Eser Tevhidi deliller açısından müstesna bir yere sahiptir. Bu yazıda, Ayetü'l Kübra'nın yazılma gerekçesi, kitabın ortaya çıktığı ortam, eserin içeriği, te'lifinde izlenen metot ve Allah'ın varlığını ispat etmede ortaya konan delillerin mahiyeti ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler

İnkâr-ı uluhiyet, Tevhid, Celcelütiye, İspat, Nefiy, İman

Abstract

The treatise of Ayetü'l Kübra, written by Bediuzzaman Said Nursi as a result of an inspiration in the month of Ramadan, contains proofs of the existence and oneness of Allah against the currents of denial of his divinity. The book has an exceptional place in terms of evidences on Tawhid. In this article, the reason for the writing of Ayetü'l Kübra, the environment in which it was written, the content of the treatise, the method followed in its copyright and the nature of the evidences in proving the existence of Allah are discussed.

Key Words: Denial of divinity, Tawhid, Celcelütiye, Proving, Negation, Belief

Giriş

Bediüzzaman Said Nursî'nin 1936 yılında Kastamonu'da sürgünde iken yazdığı Ayetü'l-Kübra adlı eseri yazıldığı dönemin şartları, içeriği, Allah'ın varlığını ispat noktasında takip ettiği yöntem açısından benzerleri arasında müstesna bir yere sahiptir. Bu yazıda, Ayetü'l Kübrâ'nın yazılma gerekçesi, kitabın ortaya çıktığı ortam, eserin içeriği, te'lifinde izlenen metot ve Allah'ın varlığını ispat etmede ortaya konan delillerin mahiyeti ele alınmaktadır.

1- Ayetü'l-Kübra Nasıl bir Ortamda Yazıldı?

Üstad Bediüzzaman Ayetü'l-Kübra risalesini, "Bir sene polis gözetimi altında bulundurulacak" talimatı ile sevk edilip, 27 Mart 1936'da sürgün olarak getirildiği, ancak, 7 yıl 5 ay 20 gün mecburi ikamette tutulduğu Kastamonu'da, Ramazan ayında bir ilham neticesi olarak yazmıştır.

Ayetü'l Kübrâ ve tevhidle ilgili başka risalelerin de yazıldığı ortam hakkında bilgi sahibi olmak için A. Kadir Badıllı'nın hazırladığı Mufassal Tarihçe'deki şu bilgileri dikkate almak gerekir: "Said Nursî, Kastamonu'da ilk olarak Araba pazarı semtindeki Çarşı Polis Karakolu'na yerleştirildi. Burada kendine bir cani ve kâtil muamelesi yapıldı. 3-4 ay karakolda tutulduktan sonra, kirasını kendi vermek şartı ile karakol karşısında gözetlenebilen bir eve yerleştirildi; evde sürekli kaldığı odanın perdelerini de kapatmasına müsaade edilmedi! 1928-1933 arasında çıkarılan af kanunları kapsamına alınmadı ve nüfus kaydı da Ankara'nın emri ile bu ile nakledildi. Ayetü'l-Kübra Şualar adlı eserin 7. Kısımıdır. 1938 Ramazanı, Kasım / Aralık ayında telif edilmiştir. Sadece bu risale değil, Kastamonu'da aynı kitabın 3.4.5.6.7.8. ve 9. bölümleri de yazılmıştır. 10. Şua adlı Fihrist Risalesi de aynı ilde yazılmıştır."⁽¹⁾

Said Nursî bu risaleye çok önem vermiştir. Birinci sebep, Hz. Ali'nin Celcelütiye'de bu risaleye işarette bulunmuş olmasıdır. İkinci bir sebep eserin uluhiyeti inkar cereyanlarına karşı Allah'ın varlık ve birliğine dair delilleri geniş bir şekilde içermesidir.

2- Hz. Ali Şiirinde İşaret Etmiştir

Hz. Ali kendisine nispet edilen Celcelütiye adlı kitabında

وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ

"Yedi gökle yer ve onların içindekiler Onu (Allah'ı) tesbih eder. Hiç bir şey yoktur ki, onu övüp tesbih etmesin."⁽²⁾ ayeti ile Allah'a dua etmiştir. Said Nursî bu ayeti, Ayetü'l-Kübra olarak nitelemiş ve Hz. Ali'nin duasının bu ayetin manasını ve tefsirini yapan Ayetü'l-Kübra risalesine de şamil olduğu yorumunu (te'vil) yapmıştır. İmam Ali'nin bu ayeti kullanarak yaptığı dua şudur:

1 Badıllı, A.Kadir, Mufassal Tarihçe-i Hayat, Çalış Ofset, İstanbul, 1998, s.1048-49.
2 İsra sûresi, 17/44.

Ayetü'l Kübrâ'nın yazılma gerekçesi, kitabın ortaya çıktığı ortam, eserin içeriği, te'lifinde izlenen metot ve Allah'ın varlığını ispat etmede ortaya konan delillerin mahiyeti ele alınmaktadır.

Ayetü'l-
Kübra'nın
yazıldığı tarihler,
Türkiye'deki dini
ve sosyal değişim,
iman ve İslam'a
yönelik gizli ve
açık saldırılar
ve bu kitabın
içeriğini teşkil
eden uluhiyetin
ispatına dair
delillerin
karineleri ile
Hz. Ali'nin bu
risaleye işaretleri
olduğu kanaat
ve inancını izhar
etmiştir.

و بِالآيَةِ الْكُبْرَى أَمِنِّي مِنَ الْفَجْتِ “Ey Mevlam, Ayetü'l-Kübra hürmetine beni bütün sıkıntılardan kurtar!” Hz. Ali'nin bu duasındaki kelimeler ile Said Nursî'nin yazdığı risalenin ismi (Ayetü'l-Kübra) tevafuk etmektedir. Bu durum Hz. Ali'nin keramet ve keşfi olarak da kabul edilebilir. Zira Ehl-i Sünnet alimleri kerametın Allah Teâlânın bir fiili olup, istediği kul vesilesi ile onu yaratmasının mümkün olduğunu ifade etmişlerdir. Risale ilk önce izinsiz basılmış ve kitabı basanlar hakkında iki senelik takip ve tedkikten sonra mahkemeler beraat kararı vermiştir. Nursî ve talebeleri de bu beraatı İmam Ali'nin duasının neticesi olarak görmüşlerdir. Bu tevafuklar söz konusu kitabın hem Nursî'nin hem de talebelerinin nezdinde kıymetini artırmıştır. Mü'minlerin yaşadıkları olaylarda ilginç ilişki ve tevafukları ilahi inayetin bir meyvesi olarak görmesi ve Allah'ın yardımına olan inançlarını te'yyit etmeleri İslamî noktadan imanın kemali ile ilgili bir durumdur.

Bir diğer açıdan Hz. Ali'nin ilgili kitaba işareti belagat kaidelerine göre edebiyattaki söz söyleme sanatının bir özelliğidir. Üstat Said Nursî de buna dikkat çekmiştir. Bu sanata, müstetbeat-üt terakib ve maariz-ül kelâm denmektedir. Zira şiirde kelimelerin, ilk ve hakiki anlamından, daha başka anlamlara kullanılması ve okuyanların da bunları başka olaylarla ilgili yorumlaması mümkündür.⁽³⁾ Said Nursî de, Ayetü'l-Kübra'nın yazıldığı tarihler, Türkiye'deki dini ve sosyal değişim, iman ve İslam'a yönelik gizli ve açık saldırılar ve bu kitabın içeriğini teşkil eden uluhiyetin ispatına dair delillerin karineleri ile Hz. Ali'nin bu risaleye işaretleri olduğu kanaat ve inancını izhar etmiştir. Üstte zikredilen söz söylemedeki bu sanat, Hz. Ali'nin şiirinde de gösterilmiştir. İmam Ali'nin Ayetü'l-Kübra'ya işaret ve remizde bulunması, kelimelerin, hakiki anlamından ayrı olarak, başka nesne ve anlamlara sevk edilmesi ile gerçekleşmiştir. Said Nursî altta iktibas edeceğimiz orijinal ifadelerinde bunu anlatmaktadır:

تَسْبِيحٌ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَ إِنِّ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ
“Kur'an'ın El-Âyet-ül Kübra'sı olan مَنْ فِيهِنَّ وَ إِنِّ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ nin hakikat-ı kübrasını ve tefsir-i ekberini gösteren ve ramazan-ı şerifin ilhamî bir hediyesi bulunan Yedinci Şuâ risalesine Hazret-i İmam-ı Ali (r.a.), Mektûbat'a işaretten sonra Lem'alar'a işaret içinde, Şuâlar'a bakarak بِالآيَةِ الْكُبْرَى أَمِنِّي مِنَ الْفَجْتِ deyip ilm-i belâgatça, “müstetbeat-üt terakib” ve “maariz-ül kelâm” denilen mana-yı zâhîrinin tebaiyetiyle ve perdesinin arkasıyla müteaddid karinelerin kuvvetine göre işaret eder. Ve o acib ve yüksek ve tevhidin hüccet-ül kübrası ve El-Âyetü'l Kübra'nın bir alâmet-i kübrası ve tefsir-i azamı olan risaleye Ayetü'l-Kübra namını veriyor. Ve o nam ile hem Ayetü'l-Kübra'nın azametini hem bu yedinci Şua olan vahdaniyetin ve tevhidin bürhan-ı azamının fevkalâde kuvvetini izhar eder. İmam Ali'nin bu büyük iltifatına, bu

risalenin liyakatına her kimin bir şüphesi varsa, gelsin, bir defa o risaleyi okusun. Eğer, ‘evet layıktır’ demezse bana tuh desin!⁽⁴⁾

3- İspât-ı Vâcib Risalesi: Ayetü'l-Kübra

Risale-i Nur külliyyatından Şualar isimli eserin 7. Şua'ı olan kısmın, Ayetü'l-Kübra ismini taşıdığını ifade etmiştik. Risale, Allah'ın varlığının kâinattaki delilleri (ispat-ı vaciple) ilgilidir.

Eserin baş kısmında yer alan “Mühim Bir İhtar ve İfade-i Meram” ile Mukaddime kısmında müellif, bu kitabın nasıl yazıldığını ve kitabın muhtevasına dair bilgi vermektedir. Bunlar okunduğu zaman kitabın çok ilginç bir tecrübe ve yaşantılar ile ortaya çıktığını anlamak mümkündür. Hem İhtar hem de Mukaddime'deki meseleler, kitabın muhtevası ve yazılış metodunu ortaya koyduğu için, öncelikle bunları ele almak daha uygun olur.

İhtar'da müellif, bu risale için, “Ben kendi müşahadatımı kendi fehmime göre ve kendim için yazdım” der. Ayetü'l-Kübra onun varlıklar dünyasında gördüklerinden hareketle ve kendi anladıklarına göre yazılmıştır. Eser, “hakiki tevhidi azami bir şekilde” anlatmaya yöneliktir. Müellif, risaledeki meselelerin yer yer, uzun ve derin oluşu sebebi ile risaleyi, herkesin bir anda anlama imkanı olmadığını bildirir. Ancak okuyan her kişinin hissesi de bulunduğu dikkat çeker. Bu hususu, “büyük bir bahçede bulunan yüksek ağaçların meyvelerinden herkesin istifade edemeyeceği; ancak, bahçeye girdikten sonra, oradaki meyvelerden, her girenin bir şekilde istifadesi olup, hissesiz de kalmayacağı” temsili ile anlatır.

Merhum Said Nursî, kimi yerde de, ispat-ı vaciple ilgili bir delilin içinde onlarca delil olması yüzünden anlaşılmasındaki zorluklara dikkat çekmiştir.

Eser, Ramazan ayının “feyz ve bereketi” neticesidir. Ancak maddi olarak sıkıntılı zamanlarda ortaya çıkmıştır. Müellif, bu sebeple Hz. Ali'nin kasideindeki senaya ve tebriklere mazhar oluşunu da risalenin makbuliyet ve önemine bir delili olarak zikretmiştir.

Said Nursî hazretleri, eserin Mukaddimesinde insan fitratının temel vazifesine dair açıklamada bulunmuştur.

“Ben cinleri ve insanları ancak Beni tanısinlar ve Bana iman ve ibadet etsinler diye yarattım,”⁽⁵⁾ ayetinden hareketle, şunu ifade eder:

“İnsanın bu dünyaya gönderilmesinin hikmeti ve gayesi Halık-ı Kainatı tanımak ve Ona iman edip ibadet etmektir. Ve o insanın vazife-i fitratı ve farîza-i zimmeti, marifetullah ve îman-ı billahtır ve iz'an ve yakîn ile vücudunu ve vahdetini tasdik etmektir.”

Bu ifadelere göre, insanın en önemli vazifesi, iman ve ibadet ile Allah'ı tanımak, yaratılışın asıl gayesi de O'nun hakkında bilgi sahibi olmaktır. Bu

“İnsanın
bu dünyaya
gönderilmesinin
hikmeti ve gayesi
Halık-ı Kainatı
tanımak ve
Ona iman edip
ibadet etmektir.
Ve o insanın
vazife-i fitratı ve
farîza-i zimmeti,
marifetullah ve
îman-ı billahtır
ve iz'an ve yakîn
ile vücudunu ve
vahdetini tasdik
etmektir.”

4 Nursî, Said. Şualar, Yeni Asya Neşriyat y., İstanbul, 2020, (8.Şua, 2.Remiz), s.629.

5 Zariyat, 51/56

*Müellif
mukaddimede,
Allah'ın varlığına
iman edenler
ve O'nu inkara
yeltenen kişilerle
ilgili, aklı ve
mantıkî kaideleri
içeren önemli
birkaç hususa da
dikkat çekmiştir.*

bilgiler ile insan, Allah'ın varlığını şüpheden uzak, kesin olarak bilir, kalbi ile de O'nun varlığına tereddütsüz bir şekilde inanır.

Müellif mukaddimede, Allah'ın varlığına iman edenler ve O'nu inkara yeltenen kişilerle ilgili, aklı ve mantıkî kaideleri içeren önemli birkaç hususa da dikkat çekmiştir. Bunları şöyle özetlemek mümkündür:

3. 1 - İspat ve Nefyin Özellikleri:

Bunların ilki, ispat ve nefyin mahiyet ve keyfiyetine dairdir. İspat bir şeyin harici alemde varlığının delillerini ortaya koymaktır. Nefiy de bir şeyin olmadığını iddia ederek hakkında delil getir getirmektir. Buna göre umumi meselelerde ispat edenlere karşı nefyedenlerin kıymeti yoktur. Çünkü ispat edenlerin delilleri birbirine kuvvet verir. Nefyedenlerin sebepleri böyle değildir; nefyedenlerin, biri de bini de eşittir. İspat nefsü'l emre (işin bizzat kendine) bakar.

Ramazanda hilalin çıkıp çıkmadığını gözetleyen iki grubu düşünelim. Hilali görenler, ayı göstermekle ispat etmiş olur ve davayı kazanır. Nefiy ve inkar ise nefsü'l emre bakmaz ve bakamaz! Çünkü belirli bir alanla ilgili olmayan ve özel bir yere bakmayan nefiy / inkar, ispat edilemez. Mesela dünyada bir şeyin varlığını iddia eden, o şeyi göstermekle davasını ispat etmiş olur. Bir şeyin yokluğunu iddia eden, ya da varlığını inkar eden kişi ise, bütün dünyayı, hatta geçmiş zamanları da tarayıp o şeyin yokluğunu ispat (göstermek) etmek zorundadır. Bu da imkansızdır. Çünkü inkar ve nefiyde görmeye ve bilmeye engel olan perdeler / sebepler çeşitlidir. İnkâr eden kişi, inkar / nefyettiği gerçeklik ve varlıkla ilgili olarak, "gerçekte (vâkı'de) yoktur" diyemez. Müellifin açıklamasına göre, fiziki dünyadaki aklı ve mantıkî durumu iman meseleleri ile ilgili düşünürsek, özellikle imanla ilgili konularda bir şeyin inkarı / nefyedilmesi ispat edilmesi imkansız bir durumdur. Çünkü, Allah'ı, melekleri, ahireti inkar edenin, iddiasını ispat etmesi, bütün varlıkları ve zamanları inceleme, görme ve araştırmasına bağlıdır ki, böylesine bir araştırma ise imkansız, aklın gerçeklerine uymayan bir husustur.

3. 2 - İhtisasa İtibar Etmek:

Müellifin dikkate verdiği bir husus da insanların, işlerini yaparken uzmanlık ve ihtisasları dikkate aldıkları halde, dini meselelerde bu umumi kaideyi görmezden gelmeleridir. Buna örnek olarak şunu ifade eder: Büyük bir mimar ve mühendisin küçük bir hastalığın teşhis ve tedavisinde, bir pratisyen hekim kadar hükmü geçmez. O bu örnekle, dinî gerçekler ve dinî yaşantının ayrıntılarına nüfuz etmenin de bir uzmanlık gibi çaba ve gayreti gerektirdiğini anlatır. Dünyada her iş böyledir. Bir işin ayrıntılarına dalan bir başka alanda bilgisiz ve yabani olabilir. Bu temel gerçekten hareketle, maddi işlere dalan, ancak maneviyattan uzak yaşayan ve nura karşı gabileşen, aklı gözüne inen büyük bir feylesofun sözü de, din ve manevi alanda delil olamaz! Üstad Said Nursî, bu meseleye manevi hayatta zirve kişilerden, Abdülkadir Geylânî'yi örnek verir. Onun maneviyattaki hükmünü, bir ihtisas ve kariyer olarak ifade eder. O ve benzerleri iman hakikatlarını

“ilmelyakîn, aynelyakîn hattâ hakkalyakîn suretinde” keşfetmişlerdir. Abduldakir Geylanî’nin “Yerde iken arşı seyreden, harika, kudsi deha sahibi olup, doksan yıl maneviyatta terakki edip çalıştığını, bu sebeple (böyle bir kişinin) tevhidle ilgili ve kudsi ve manevi meselelerde” sözlerinin muteber olduğuna dikkat çeker. Buna karşı din ve manevi hayattan uzak yaşayan, dünyevi, maddi hayatın ayrıntılarına dalmış; kalbini, ruhunu aklını madde ile dağıtmış ve maddi çok şeyler ile meşguliyeti sebebi ile manevi meselelere yabancı ve uzak kalmış; adeta maddede boğulan bir filozofun sözünün, din ve manevi hayatla ilgili, “beş para” etmeyeceğini söyler. Bu tespitler ile O, kerametini ve ilhamını dini yaşantıda birer gerçeklik olduğuna dikkat çekmiş, keşif ve ruh terbiyesinin de önemini ifade etmektedir.

*Risalelerde
imtina (muhal)
derecesinde
suubetli ve
müşkilâtli
gösterilen küfür
ve dalâlet bu
kısmıdır.*

3.3 - İman ve Küfrün Nitelikleri:

Müellif Mukaddimede, küfürle ilgili şu açıklamaya da yer vermiştir: “Küfrün mahiyeti bir inkârdır, bir cehildir, bir nefiydir. Sureten isbat ve vücudî görülse de manası ademdir, nefiydir.

“İman ise ilimdir, vücudîdir, isbattır, hükümdür. Her bir menfi meselesi dahi, bir müsbet hakikatın ünvanı ve perdesidir.”

İman esaslarıyla ilgili küfrün mahiyeti, inkar ve cehalettir; nefiydir. (Bir hakikatı reddetmektir.) Küfür halindeki kişiler şeklen bir şeyi söylüyor gibi görünseler de küfür aslında, yokluğa ve nefye giden bir yoldur. İman ise ilimdir, varlıktır, ispattır, hükümdür.

Müellif küfrü iki kısma ayırmıştır:

“Biris: Adem-i kabuldür. Yalnız isbatı tasdik etmemektir. Bu ise bir cehildir, bir hükümsüzlüktür ve kolaydır. Ayetü'l Kübrâda da bu kişiler muhatap değildir. Çünkü bunlar, ilgisiz, lakayt, günlük yaşayan, hazları peşinde koşan zavallı tiplerdir.”⁽⁶⁾

İkincisi: Kabul-ü ademdir. Kalben, (imani gerçeklerin) ademini (yokluğunu) tasdik etmektir. Bu kısım ise bir hükümdür, bir itikaddır, bir iltizamdır. Hem iltizami için, nefyini isbat etmeğe mecburdur...”

Küfrün bu çeşidi, iman esasları ile olumsuz anlamda ilgilenmektir. Din için asıl tehlike budur. Bu küfür sahibi, risaleti, Allah’ın ve ahiretin olmadığını ispata çalışır. Burada bir hükümle birlikte, İslam ve iman hakikatleri karşısında olumsuz anlamda da olsa, ilmilik ve ispat gayreti vardır.

İkinci tür küfür, imana karşı savaş halidir. Allah’ın vahiyle bildirdiğinin zıddına, olmayan bir şeyi ispat etmek, olanı da yok olarak düşünmek şeklinde bir hükümdür. Müellifin ifadesi ile bu tür bir küfür, “bir cihette yanlış bir ilim ve hata bir hüküm sayılabilir.” Bu ise, bâtılı kabuldür, hakkın aksini ispattır. Küfrün bu türü, imanının yalnız nefyi ve nakızı değil, imanının zıddıdır. Risalelerde imtina (muhal) derecesinde suubetli ve müşkilâtli gösterilen küfür ve dalâlet bu kısım. Hatta bir temsilde, bu küfür hali buzlar

6 Bu türden küfrün geniş açıklaması için bkz.: Lem’alar, 13. Lm. 8.İşaret

*Gaflet, masiyet,
maddiyata
dalmak akılları
daraltır. Dar
akıllar, azametli
meseleleri ihata
edemez.*

üzerinde yürümeye benzetilmiştir. Ona göre bu yolun, dehşetli elemeleri ve boğucu karanlıkları var ki; zerre miktar aklı bulunan, o yola tâlip olmaz.

Çünkü bu tür küfür ademi (yokluğu) isbat etmekle kabul edilebilir. **الْعَدَمُ** لَّا يُبَيِّنُ كaidesiyle: Ademin (yokluğun) isbatı ise kolay değildir.

Küfrün mahiyetinin cehil, inkar ve nefiy olduğu söylenmişti. Müellif nefiy de hususi ve umumi olmakla ikiye ayırır. Bir yer ve belirli bir zamanla ilgili nefiy, ispat edilebilir; bütün zamanları ve her yeri kuşatan bir nefyin ispatı ise imkânsızdır. İmanî, kudsi ve muhit olan meseleleri nefyetmek ikinciye girer ki, “kainatı ihata edecek, ahireti görecek, hadsiz zamanın her tarafını temaşa edecek bir nazar” olmadan bu nefyin ispatı mümkün değildir.

Bu açık gerçeklere rağmen Said Nursî, inkâra düşmenin sebeplerini aklın daralması ve maneviyatta körelme ile de açıklar.

3.4 - İmani Konuları Kavrayamama

Gaflet, masiyet, maddiyata dalmak akılları daraltır. Dar akıllar, azametli meseleleri ihata edemez. Bu tür kişilerde uğraştıkları alanla ilgili ilmî gurur da varsa, dini meseleleri kavrayamama ve dine karşı gurur, bu kişileri inkâr ve nefye sürükler. Maddecilik ile sıkışmış ve kurumuş akıllar, maneviyatta ölmüş kalpler, aslında çok geniş, derin ihatalı olan iman meseleleri zihinlerine sığdıramadıklarından kendilerini küfre atar, boğulurlar.

İnsan dikkatle küfrün mahiyetine baksa, iman meselelerindeki azamete ve ihatasızlığa karşı, aslında gerçek imkânsızlık, muhaliyet ve imtinâ'nın, dalaletin içinde olduğunu fark edecektir. Meselâ Cenab-ı Hakkın ihatalı sıfatlarını kabul etmeyen adam, ya Vacip Teâlânın varlık, ezeliyet ve uluhiyet sıfatlarını varlıklara, zerrelere vermekle küfrünü itikad edebilir. Bu ihtimal hem Ayetü'l-Kübra'da hem de Risale-i Nur'un muhtelif parçalarında sıklıkla ifade edilmiştir. Bir Allah'ı kabul etmeyen, aslında atom, zerre ve madenin en küçük parçası ne ise, onların tamamına uluhiyetin sıfatlarını vermek zorundadır. Çünkü atomlar, hücreler, gayet muntazam, düzenli işleri gerçekleştirmektedir. Ya da, sofestailer gibi kendini ve kainatın varlığını inkar ve nefyetmekle akıldan istifa etmelidir! Bu ihtimal de risalelerde sıklıkla anlatılmaktadır. Sofestailer, hak ve hakikati kabul etmemeyi, “bilinemezcilik” denen, her şeyi şüphe ve tereddüt ile görme hastalığı ile zihinleri daralmış zavallı tiplerdir. İnsan çevresine ve kainata baktığında bir takım reel ve gerçek durumların varlığını bilir ve bunların bir nizamın esiri oldukları sonucuna ulaşır. Tabiatı, vicdanı ve aklı bozulmamış insanın özelliği budur. Aksi ihtimal marazi bir durumdur.

4. Ayetü'l-Kübra'nın İçeriğinde Ne Vardır?

Üstat Said Nursî, Ayetü'l-Kübra'nın tevhidle ilgili risalelerdeki konuların bir özeti ve fihristesi niteliğinde olduğunu söyler. O'nun Fihrist Risalesi'ndeki açıklamasına göre, Ayetü'l-Kübra, mücessem bir Kur'an olan kâinatın tevhid bürhanlarının küçük bir mecmuasıdır. Ayetü'l-Kübra,

Şehadet aleminde (tevhid) hazinelerine yönelik bir dürbün, bir projektör; gayb aleminin şahadet alemindeki bir rasathanesidir. İnsana fitri vazifesini (Allah'a iman) öğreten bir kitap; dalalet ve zulümat içinde kesin ve kuvvetli imanı kazandıran bir hidayet vesilesidir.

Müellif eserinde altta sayılan şu farklı alem ve ortamlarda Allah'ın varlığına delil ve bürhanlar göstermektedir. Bu ortam ve farklı alemlerin her birinin de kendi içinde değişik bölümleri vardır, ancak bunlar eserin dikkatli bir şekilde okunması ile anlaşılabilir olduğu için burada ayrıntıya girmeyi zaid görmekteyiz. Liste Ayetü'l-Kübra'nın muhteviyatına dair bir fikir verme gayesi ile özetlenmiştir:

Said Nursî Ayetü'l-Kübra'nın Birinci Bab içindeki bölümlerinde, 1- Göklerde, 2- atmosfer (cevv) hava boşluğunda, 3- yer yüzünde, 4- deniz ve karalarda, 5- dağ ve sahralarda, 6- bitki ve ağaçlarda, 7- hayvanlar ve kuşlar aleminde, 8- peygamberlerin meclislerinde, 9- sayısız muhakkik alimlerin medreselerinde, 10- milyonlar müşidlerin zikirhanelerinde, 11- meleklerin sayısız lisanlarında, 12- berzah alemine göçen istikametli akıl ve nurlu kalp sahibi insanların ittifaklarında, 13- vahiylerde ve vahiyden farklı olarak sadık ilhamlarda, 14- Hz. Muhammed'in (as) hadsiz ihbarlarında, 15- Kelamullah olan Kur'an'da, 16- Allah'ın isim ve sıfatlarında görülen uluhiyet delillerini pek geniş bir şekilde göstermektedir.⁽⁷⁾

İkinci Bab'da ise, dört hakikat anlatılmaktadır:

1- Uluhiyetin şirki reddi: Kainattaki her mevcudun fitri bir ibadetle Allah'a ibadet halinde oldukları ve bunun da şirki binler dille reddettiği ifade ediliyor.

Rububiyetin şirki reddi: Kainatta umumi bir rububiyetin varlığı ve bunun şirki reddetmesi örnekleri ile anlatılmaktadır.

Kainattaki kemalin şirki reddi: Allah'ın kemal sahibi olduğu, bu gerçeğe insanın açık bir örnek teşkil ettiği anlatılıyor. Ahiret, sevap ve ikap olmaması halinde bu kemalatın Allah'ın abes ve boş işle uğraştığı vehmine sebep olacağı; dolayısı ile Allah'ın yarattığı mükemmel şeylerin O'nun şirke meydan vermediği ifade ediliyor.

Hakimiyet gerçeğinin şirki reddetmesi varlıklardan örnekle temellendiriliyor. Bu kısım Allah'ın vahdaniyetini ispata yöneliktir ve örnek olarak şu cümle görülebilir:

“Hem hâkimiyet bir makam-ı izzettir; rakib kabul etmek, o hâkimiyetin izzetini kırar. Evet aczi için çok yardımcıları muhtaç olan insanın, cüz'î ve zâhiri ve muvakkat bir hâkimiyeti için kardeşini ve evlâdını zalımanane öldürmesi gösteriyor ki; hâkimiyet rakib kabul etmez. Böyle bir âciz, böyle cüz'î bir hâkimiyet için böyle yaparsa; elbette bütün kâinatın mâliki olan bir Kadîr-i Mutlak'ın hakikî ve küllî rububiyetine ve uluhiyetine medar olan

Kainattaki kemalin şirki reddi: Allah'ın kemal sahibi olduğu, bu gerçeğe insanın açık bir örnek teşkil ettiği anlatılıyor.

Said Nursî, bu risalede kainattan halikını soran bir seyyah olarak, gökteki cisimler gibi zemini ve küremizi de konuşturmuştur.

kendi hâkimiyet-i kudsiyesine başkasını teşrik etmesi ve şerike müsaade etmesi hiçbir cihetle mümkün olamaz.”

5 . Ayetü'l-Kübra'daki Delillerden Örnekler

Ayetü'l-Kübra'da kullanılan deliller Kur'anîdir ve ayetlerin tefsiridir. İlk ayet ve delil, “yedi kat yerler ve gökler ve içindekilerin Allah'ı tesbih ettikleri fakat insanların bu tesbihi anlamadıklarını bildiren” (İsra 17/44) ayettir. Kainattan halikını soran seyyahın ilk dikkatini çeken göklerin nur yaldızı ile yazılan güzel yüzüdür. Sema boşluğundaki cisimlerin, (yıldızlar, rüzgar, bulutlar, hava zerrelere, gök gürültüsü, kar ve dolu tanelerinin) tedbir, tedvir, tanzim, tanzimden mürekkep bir hakikat, semavat halikının varlık ve birliğine, semaların varlığından daha açık bir şekilde şahadet eder. Bu açıklamalar, Kelâm kitaplarındaki, gaye - nizam ile fitrat delilinin somut örnekleri ve bedihi gerçekler ile süslenmiş bir halitasıdır. Burada Vâcib Teâlâ'nın varlığını ispat etmede imkân ve hudus delilleri de kullanılmıştır.

Said Nursî, bu risalede kainattan halikını soran bir seyyah olarak, gökteki cisimler gibi zemini ve küremizi de konuşturmuştur. O delillerin anlattığı her ortamda edebiyattaki intak ve teşhis sanatının, gerçekleri anlatmadaki etkili özelliklerinden faydalanmıştır. Onun gözünde, “arz Mevlevî gibi dönmekte, iki hareketi ile seneler ve mevsimlerin yaratılmasına vesiledir. Dünyamız üzerindeki yüz bin türü ile canlıların erzak ve levazimat deposudur. Arz feza denizinde dengeli ve düzenli olarak dolaşan, güneş etrafında seyahat eden Rabbani (Allah'ın emri ile yürüyen) bir uzay gemisidir. Yeryüzü bir sahifedir. Binlerle kitap orada yazılmıştır. Bu sahifedeki icad fiili, şefkat ve rahmetle rızık dağıtıyor. Öyle bir icad var ki, hiçten kemik gibi kök ve çekirdeklerden çeşitli rızıklar gönderiliyor. Aciz yavrulara, süt konserveleri gibi hayatî, şekerli su tulumbacıkları halindeki süt kesecikleri vâlidelerinin şefkatli sinelerine asılmıştır. Bunlar Rahman ve Rahimin şefkat ve terbiye ile gelen rahmet ve ihsanından başka bir şekilde açıklanamaz. Bu beyanları ile Nursî,

فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ

Rum, 30/50 ayetinin “maddi parlak bir tefsiri olduğunu söylüyor ve ayetin arz sahifesindeki manaları mu'cizane ifade ettiğini” belirtiyor. Bu delilde müellif arzdeki icad fiilini şerh ederek, Kelâm kitaplarında Yaratıcıyı ispatta kullanılan imkân ve hudus gerçeğini gayet belîğ, tatlı, her akıl sahibinin kalp ve aklına süt ve su gibi, kolaylıkla girerek, hazmedeceği bir şekilde sunmuştur.

Ayetü'l-Kübra'yı okuyan her insan, kâinatta seyahata çıkan bir seyyah gibi hisseder kendini. Bu seyyah için, zemin ile gök kubbe arasında boşlukta durdurulan bulut, “gayet hakîmane ve rahîmane bir tarzda zemin bahçesini sular ve zemin ahalisine âb-ı hayat getirir (su) ve harareti (yani yaşamak

ateşinin şiddetini) ta'dil eder ve ihtiyaca göre her yerin imdadına yetişir" bir memurdur.

Hayvanların teneffüsü ve yaşamasına, bitkilerin eşleşmesi, hayatına gerekli maddelerin ve bulutların sevkine; seslerin, telsiz telefon, telgraf ve radyo ile konuşmaların hedefine ulaşmasına hizmet eden rüzgar, Kadîr, Alîm, Hakîm ve Kerîm bir âmirin emri ile hareket etmektedir.

Azot ve oksijen gibi iki maddeden meydana gelen hava, yeryüzünde yüz binler ayrı tarzda bulunur ve ilahi sanatların yapısında rol alır. Yağmur ise taneleri sayısınca menfaatlere vesiledir. Hidrojen ve oksijen gibi basit iki maddeden oluşmakla birlikte cisimleşmiş bir rahmet olarak hizmet eder. Bu gibi her delil, hâl dilleri ile insana şöyle sesleniyor:

"Başını kaldır, kendini tanıttırmak isteyen fa'âl ve kudretli bir zâtın hârîka işlerine bak! Sen başıboş olmadığın gibi, bu hâdiseler de başıboş olamazlar. Her birisi çok hikmetli vazifeler peşinde koşturuluyorlar. Bir Müdebbir-i Hakîm tarafından istihdam olunuyorlar."

Risale'de her bir mevcut üzerinde Allah'ın varlık, isim, sıfat ve uluhiyetine işaret eden deliller gösterilmektedir. Alemin her cüzünün bir ayet, alamet oluşu; varlıkların kendine mahsus dili ile seslendirilmektedir.

Bu risaledeki üslup, teşhis ve intak sanatı aslında film yapımcıları ve çeşitli sanat çalışmalarını için somut bir ilham kaynağı olabilir. Sadece bu risale üzerinde günler ve haftalarca sürececek belgeseller ortaya çıkarılabilir. Çünkü merhum Nursî'nin burada kullandığı ilk ve temel argüman Kur'an ayetleridir. O bakımdan Ayetü'l-Kübra Kur'anî delillerin konuştuğu büyük bir ayettir; ona Ayetü'l Kübrâ adı, muhtevası gibi uygun düşmektedir.

Risale'de her bir mevcut üzerinde Allah'ın varlık, isim, sıfat ve uluhiyetine işaret eden deliller gösterilmektedir.